

Dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas*

Dr. sc. Zoran Burić**

IZDVAJANJE NEZAKONITIH DOKAZA – AUTOMATIZAM ILI VAGANJE INTERESA?

Rad se bavi kompleksnom problematikom izdvajanja nezakonitih dokaza koje primarno služi zaštiti ljudskih prava, a podredno i drugim legitimnim interesima u kaznenom postupku. Kritički se propituje postojeći model širokog automatskog izdvajanja nezakonitih dokaza ex lege i vrlo ograničene mogućnosti vaganja interesa. Pri tome se najprije razmatra teorijsko utemeljenje koncepta vaganja interesa. Potom se, uz postojeći ustavni i zakonski okvir te standarde iz prakse Europskog suda za ljudska prava, analiziraju primjeri iz domaće sudske prakse u kojima izdvajanje nezakonitog dokaza nije služilo zaštiti određenog prava, nego je bilo sankcija za povredu procesne forme koja zbog svoje naravi i težine nije uopće povrijedila određeno pravo ili nije bitno utjecala na mogućnost učinkovite obrane i na pravičnost postupka. Uz to se analiziraju i rijetki primjeri vaganja interesa u domaćoj sudskoj praksi. Posebno se razmatraju redefinirani koncept nezakonitih dokaza, kao i druga konkretna rješenja sadržana u Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz rujna 2025. Predloženi redefinirani koncept nezakonitih dokaza još uvijek predviđa dominantno automatsko izdvajanje nezakonitih dokaza ex lege, no istovremeno širi mogućnosti vaganja interesa te ograničuje doseg doktrine plodova otrovne voćke.

Ključne riječi: nezakoniti dokazi, izdvajanje nezakonitih dokaza, ekskluzijsko pravilo, vaganje interesa, pravični postupak

---

* Dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas, redovita profesorica u trajnom izboru na Katedri za kazneno procesno pravo, Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet; elizabeta.ivicevic@pravo.unizg.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5279-3709>

** Dr. sc. Zoran Burić, izvanredni profesor na Katedri za kazneno procesno pravo, Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet; zoran.buric@pravo.unizg.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5353-8478>

*** Ovaj rad nastao je kao rezultat pripremanja autora za stručne rasprave na sastancima Radne skupine za izradu Nacrta prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku.

1. UVOD***

Nezakoniti dokazi, shvaćeni u najširem smislu, jesu dokazi pribavljeni kršenjem temeljnih ljudskih prava, koji se zbog toga ne mogu upotrijebiti u kaznenom postupku. No uređenje nezakonitih dokaza u hrvatskom kaznenom procesnom pravu ne služi uvijek primarno zaštitu ljudskih prava, nego ponekad čak i isključivo discipliniranju tijela kaznenog postupka. Navedeno proizlazi iz niza postojećih zakonskih odredaba, koje podrazumijevaju automatsko izdvajanje nezakonitih dokaza ne samo u slučajevima težih nego i lakših povreda prava koje nisu narušile pravičnost postupka, pa čak i zbog povreda procesne forme koje uopće nisu dovele do povrede prava. Takvo uređenje nezakonitih dokaza odstupa od uređenja niza europskih pravnih sustava, koji prihvaćaju, praktički u cijelosti ili većim dijelom, diskrecijski model izdvajanja nezakonitih dokaza. On podrazumijeva samo manji broj izričitih ekskluzijskih pravila te dominantno vaganje interesa – interesa okrivljenikove obrane s jedne strane i interesa za učinkovitošću kaznenog procesuiranja s druge strane.¹ Čak i pojedine države koje predviđaju model relativno širokog automatskog izdvajanja nezakonitih dokaza, poput Italije, Španjolske i Grčke, postavljaju ga u znatno užem opsegu od hrvatskog prava tako da se primjenjuje i vaganje interesa.² I Europski sud za ljudska prava u svakom pojedinom slučaju navodne povrede prava ocjenjuje je li način pribavljanja i uporabe određenog dokaza utjecao na pravičnost kaznenog postupka sagledanog u cjelini,³ odnosno važe interese okrivljenikove obrane i interese učinkovitog procesuiranja. Jedinu iznimku predstavljaju dokazi pribavljeni mučenjem, odnosno povredom čl. 3. Europske konvencije, te dokazi pribavljeni poticanjem prikrivenog istražitelja (agenta provokatora).⁴ U uređenju materije nezakonitih dokaza fokus je primarno na zaštiti prava, i to prava na pravični postupak, a ne na samoj procesnoj formi.

---

¹ Poput njemačkog, francuskog, belgijskog, nizozemskog, švedskog i finskog. Vidjeti Karas, Željko, The role of national systems in the admissibility of EPPO evidence with an emphasis on Croatia, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 27, br. 1, 2020, str. 365–366.

² *Ibid.*, str. 366–367.

³ ESLJP, *Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 35394/97, 12. svibnja 2000., § 34.; ESLJP, *Allan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 48539/99, 5. studenog 2002., § 42.; ESLJP, Veliko vijeće, *Jalloh protiv Njemačke*, 54810/00, 11. srpnja 2006., § 94.; ESLJP, *Erkapić protiv Hrvatske*, 51198/08, 25. srpnja 2013., § 70.–73. Vidjeti Krapac, Davor, *Nezakoniti dokazi u kaznenom postupku prema praksi Europskog suda za ljudska prava*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 60, br. 3, 2010, str. 1213–1214; vidjeti i Harris, D. J.; O’Boyle, M.; Bates, E. P. and Buckley, C. M., *Harris, O’Boyle and Warbrick Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, 2018, str. 420.

⁴ Karas, Željko, *Odnos Europskog suda za ljudska prava prema nezakonitim policijskim dokazima*, *Pravni vjesnik*, vol. 23, br. 3–4, 2006, str. 119–120.

Istovremeno, postojeća izrijekom propisana mogućnost vaganja interesa u čl. 10. st. 3. Zakona o kaznenom postupku⁵ (ZKP) iznimno je uska, a moguće je tumačiti da su njezinim propisivanjem zapravo sužene šire mogućnosti vaganja interesa koje su postojale u prijašnjem Zakonu o kaznenom postupku iz 1997. godine⁶ (ZKP/97), ali nisu primjenjivane u praksi. Naime, generalna odredba o nezakonitosti dokaza pribavljenih povredom određenih prava (u čl. 10. st. 2. t. 2. ZKP-a, ranije u čl. 9. st. 2. ZKP-a/97) tražila je tumačenje sudske prakse – u kojim to okolnostima povreda nekog prava, a za koju nije propisana nezakonitost dokaza *ex lege*, treba biti sankcionirana nezakonitošću dokaza? Treba li uvijek? Treba li u svakom pojedinom slučaju zapravo provesti vaganje interesa i odluku donijeti ovisno o tome o kakvoj je povredi riječ, koje je vrste i jačine, koje posljedice ima za položaj okrivljenika i sl.? Domaća sudska praksa nije dala odgovor na navedena pitanja niti je ponudila kriterije za vaganje interesa prilikom ocjene zakonitosti dokaza. Navedena su pitanja još uvijek vrlo aktualna, a odgovore će nastojati ponuditi ovaj rad, u kojemu se najprije razmatra teorijsko utemeljenje koncepta vaganja interesa. Potom se, uz postojeći ustavni i zakonski okvir uređenja nezakonitih dokaza te standarde iz prakse Europskog suda za ljudska prava, analiziraju primjeri iz domaće sudske prakse u kojima izdvajanje nezakonitog dokaza nije služilo zaštitu nekog prava, nego je bilo sankcija za povredu procesne forme koja zbog svoje naravi i težine nije uopće ili nije bitno utjecala na mogućnost učinkovite obrane i na pravičnost postupka. Razmatra se može li u takvim slučajevima izdvajanje dokaza ozbiljno dovesti u pitanje integritet kaznenog pravosuđa iz aspekta poštivanja prava žrtava i javnog interesa. Uz to se analiziraju i rijetki primjeri vaganja interesa u domaćoj sudskoj praksi.⁷ Na kraju, posebno se razmatra prijedlog redefiniranog koncepta nezakonitih dokaza, kao i konkretna rješenja sadržana u Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz rujna 2025.⁸ (Prijedlog ZIDZKP-a). Cilj je utvrditi nudi li prijedlog novog zakonskog uređenja uravnoteženija rješenja od postojećih te omogućuje li istovremeno i učinkovitu zaštitu ljudskih prava i učinkovito procesuiranje kaznenih djela.

---

⁵ Zakon o kaznenom postupku, *Narodne novine*, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24, 72/25.

⁶ Zakon o kaznenom postupku iz 1997. godine, *Narodne novine*, br. 110/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02, 143/02, 115/06.

⁷ Istraživanje sudske prakse provedeno je na način da je u Tražilicu odluka sudova (<https://odluke.sudovi.hr/>, pristup zaključno s danom 7. listopada 2025.) unesen pojam *ex judicio* te pojam *ex iudicio*. U odnosu na prvi pojam sustav je prikazao ukupno 12, a u odnosu na drugi pojam ukupno 20 sudskih odluka. Sve su navedene odluke pregledane, a šesto poglavlje rada upućuje na one koje su, uz sam termin, sadržavale i detaljniju analizu tog pravnog pojma u okolnostima konkretnog slučaja.

⁸ Vlada Republike Hrvatske, Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, Zagreb, rujna 2025.

2. TEORIJSKO UTEMELJENJE

Problematika nezakonitih dokaza obuhvaća najsloženija pitanja suvremenog kaznenog procesnog prava⁹ jer se u njoj ogleda sraz različitih vrijednosti koje treba izbalansirati sukladno zahtjevima pravičnog postupka.¹⁰ U načelu svaki dokaz u kaznenom postupku mora biti pribavljen na zakonit način.¹¹ Jednako tako, u načelu svi relevantni dokazi mogu se upotrijebiti u kaznenom postupku, no ako su pribavljeni na nezakonit ili nepravilan način, mogu se izdvojiti ili automatski na temelju izričite zakonske odredbe (nezakoniti dokazi *ex lege*) ili na temelju diskrecijske sudačke ocjene (nezakoniti dokazi *ex iudicio*).¹² Pri tome, gledano iz poredbenopravne perspektive, relativno je ujednačena zaštita temeljnih ljudskih prava, zajamčenih nizom međunarodnih dokumenata, prilikom pribavljanja personalnih dokaza (iskaza okrivljenika, svjedoka i vještaka), pa tako europski pravni poreci uglavnom predviđaju pravila o automatskom ili obligatornom izdvajanju takvih dokaza, što nije uvijek slučaj kada je riječ o materijalnim dokazima, koji u pravilu podrazumijevaju diskrecijsku sudačku ocjenu.¹³ Američko je pravo jedinstveno po tome što se strogo ekskluzijsko pravilo bez ikakvih ograničenja široko primjenjuje i na materijalne dokaze pribavljene uz pogreške ili nedoličnosti prilikom policijskog postupanja.¹⁴

I sam koncept nezakonitih dokaza, koji uključuje primjenu izričitog ekskluzijskog pravila (*exclusionary rule*), dolazi iz američkog prava i razvijen je u praksi tamošnjih visokih sudova. Primjena pojedinog ekskluzijskog pravila podrazumijeva, kao što je rečeno, automatsko ili obligatorno izdvajanje dokaza pribavljenog kršenjem nekog procesnog pravila, bez mogućnosti vaganja interesa. Za američko je pravo tipično to da se ekskluzijsko pravilo primjenjuje ne samo u odnosu na personalne dokaze nego prilično široko i u odnosu na materijalne dokaze, i to ponajprije u cilju discipliniranja policije, što nije tipično za druge pravne sustave.¹⁵ Tako se, primjerice, u njemačkom

---

⁹ Trechsel, Stefan, *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford University Press, 2005, str. 88.

¹⁰ Krapac, Davor, *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije*, Narodne novine, Zagreb, 2020, str. 447.

¹¹ Pavišić, Berislav, *Komentar Zakona o kaznenom postupku s priložima*, Templar-book, Šmrika, 2015, str. 45.

¹² Monaghan, Nicola, *Law of Evidence*, Cambridge University Press, 2015, str. 147–148.

¹³ Vidjeti Karas, Željko; Štrk, Davor, Izdvajanje nezakonitih materijalnih dokaza u poredbenom kaznenom postupkovnom pravu, *Zagrebačka pravna revija*, vol. 2, br. 2, 2013, str. 185–186.

¹⁴ Crocker, Lawrence, Can the Exclusionary Rule Be Saved, *Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 84, br. 2, 1993, str. 310.

¹⁵ Bradley, Craig M., The Exclusionary Rule in Germany, *Harvard Law Review*, vol. 96, 1983, str. 1035.

pravu na temelju izričitih ekskluzijskih pravila moraju izdvojiti dokazi ako su pribavljeni silom ili obmanom (čl. 136.a st. 3. *Strafprozessordnung*¹⁶ (StPO)), kao i povredom prava koja ustav štiti prilikom provođenja tajnog nadzora (čl. 100.e st. 6. t. 3. StPO-a) i presretanja podataka (čl. 100.g st. 4. StPO-a) te radi zaštite povjerljivog odnosa između osumnjičenika i branitelja (čl. 160.a st. 1. StPO-a), i to pod određenim zakonom propisanim pretpostavkama.¹⁷ No ako je, primjerice, provedena pretraga doma bez sudbenog naloga, a za to nisu bile ispunjene zakonske pretpostavke, samo zbog toga pribavljeni dokazi neće biti nezakoniti, nego će sud vagati interese zaštite okrivljenikovih ustavnih prava i učinkovitosti progona.¹⁸ S druge strane, u američkom pravu i u tom će se slučaju primjenjivati stroga ekskluzijska pravila o automatskom (obligatornom) izdvajanju dokaza pribavljenih pretragom, a zanimljivo je da se upravo njemačko uređenje razmatra kao primjer moguće alternative postojećem američkom „rigidnom“ modelu,¹⁹ koji trpi brojne kritike u američkoj literaturi.²⁰

U francuskom pravu nezakonitosti u pribavljanju dokaza mogu dovesti do ništetnosti. Francuski Zakon o kaznenom postupku (*Code de procédure pénale*²¹ (CPP)) propisuje generalno pravilo da „ništetnost postoji kada je nepoštivanje bitne formalnosti predviđene odredbom ovog zakona ili bilo kojom drugom odredbom kaznenog postupka naštetilo interesima dotične stranke“ (čl. 171. CPP-a). Pri tome je za određene povrede izričito propisano da dovode do ništetnosti (*nullités textuelles*), primjerice za povredu određenih pravila pri pretrazi odvjjetničkog ureda i pri pojedinim drugim pretragama, pri provjeri istovjetnosti ili pri tajnom nadzoru telefonske linije odvjjetnika, parlamentarnog zastupnika ili pravosudnog dužnosnika.²² I kada nije izričito propisano zakonom, do ništetnosti može dovesti povreda bitnog procesnog pravila, uz uvjet da je nepoštivanje tog pravila stvarno naštetilo interesima okrivljenika (*nullités substantielles*), a je li povrijeđeno bitno pravilo i je li to naštetilo interesima okrivljenika, ocjenjuje sud.²³

---

¹⁶ *Strafprozessordnung*, <https://dejure.org/gesetze/StPO> (14. 9. 2025.).

¹⁷ Bradley, *op. cit.* u bilj. 15, str. 1034.

¹⁸ *Ibid.*, str. 1035–1036. Vidjeti i Weigend, Thomas, The Potential to Secure a Fair Trial Through Evidence Exclusion: A German Perspective, u: Gless, Sabine; Richter, Thomas (ur.), *Do Exclusionary Rules Ensure a Fair Trial? A Comparative Perspective on Evidentiary Rules*, Springer, 2019, str. 73.

¹⁹ Bradley, *op. cit.* u bilj. 15, str. 1036–1037, 1066.

²⁰ Vidjeti, primjerice, Slobogin, Christopher, Why Liberals Should Chuck the Exclusionary Rule, *University of Illinois Law Review*, vol. 1999, br. 2, 1999, str. 363–446.

²¹ *Code de procédure pénale*, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/ (14. 9. 2025.).

²² Boulloc, Bernard, *Procédure pénale*, Dalloz, Paris, 2012, str. 771.

²³ *Ibid.*, str. 771–772.

Stoga valja imati u vidu da je američki model širokog automatskog izdvajanja nezakonitih dokaza uvjetovan nizom specifičnosti američkog pravnog sustava *common law* tradicije, pa zbog toga nije pogodan za doslovno nekritičko preuzimanje u pravne sustave kontinentalne europske pravne tradicije, poput hrvatskog. Čak ni drugi sustavi *common law* pravne tradicije, poput engleskog, kanadskog, australskog i novozelandskog, nisu preuzeli američki model širokog automatskog izdvajanja materijalnih nezakonitih dokaza, koji je, kao što je već istaknuto, usmjeren primarno na discipliniranje policije, nego primjenjuju diskrecijski model, koji počiva na sudačkoj ocjeni prema okolnostima konkretnog slučaja.²⁴ Prema Monaghanu, temeljna načela u kojima se ogleda svrha izdvajanja nezakonitih dokaza jesu načelo vjerodostojnosti, načelo discipliniranja, zaštitno načelo i načelo sudačkog integriteta,²⁵ a slična načela navode i drugi autori.²⁶ Prema načelu vjerodostojnosti ključno je pitanje je li način pribavljanja dokaza utjecao na njegovu vjerodostojnost (pouzdanost).²⁷ Riječ je o jednom od ključnih kriterija koji primjenjuje i Europski sud za ljudska prava (*supra* 1., *infra* 4.). Prema načelu discipliniranja, nezakonito ili nepravilno pribavljen dokaz izdvaja se radi discipliniranja policije, odnosno tijela kaznenog postupka, te sprječavanja budućih povreda.²⁸ Smislenost primjene tog načela podrazumijeva da policija, a i državni odvjetnik, brinu, odnosno imaju dovoljno razloga brinuti o pravilnom poduzimanju radnji kako ne bi došlo do izdvajanja dokaza, što će uvelike ovisiti o profesionalnoj kulturi i načinu doživljavanja njihove službe, odnosno dužnosti.²⁹ Zbog toga načelo discipliniranja u poredbenom pravu, s iznimkom Sjedinjenih Američkih Država, kao što je istaknuto, uglavnom ne predstavlja primarni cilj izdvajanja nezakonitih dokaza, nego sljedeća dva načela: zaštitno načelo i načelo sudačkog integriteta.³⁰

---

²⁴ Opširnije vidjeti Karas, Štrk, *op. cit.* u bilj. 13, str. 191–192.

²⁵ Monaghan, *op. cit.* u bilj. 12, str. 158–159.

²⁶ Primjerice, Slobogin iz poredbenopravne perspektive izdvajanja nezakonitih dokaza pribavljenih pretragom navodi da različita uređenja počivaju na nekom od sljedećih obrazloženja: odvratanje od policijskog nedoličnog ponašanja, promicanje sistemskog integriteta ili zaštita temeljnih prava. Slobogin, Christopher, A comparative perspective on the exclusionary rule in search and seizure cases, u: Ross, Jacqueline E.; Thaman, Stephen C. (ur.), *Comparative Criminal Procedure*, Edward Elgar Publishing, 2018, str. 280.

²⁷ Monaghan, *op. cit.* u bilj. 12, str. 159. Slobogin razlikuje personalne i materijalne dokaze te ističe da su dokazi pribavljeni nezakonitom pretragom i oduzimanjem predmeta gotovo uvijek vjerodostojni. Slobogin, *op. cit.* u bilj. 26, str. 280.

²⁸ Monaghan, *op. cit.* u bilj. 12, str. 159.

²⁹ Hock Lai, Ho, Exclusion of Wrongfully Obtained Evidence: A Comparative Analysis, u: Brown, Darryl K.; Turner, Jenia I.; Weissner, Bettina (ur.), *The Oxford Handbook of Criminal Process*, Oxford University Press, 2019, str. 825.

³⁰ Slobogin, *op. cit.* u bilj. 26, str. 287.

Zaštitno načelo zahtijeva da se izdvoje dokazi koji su pribavljeni povredom okrivljenikovih temeljnih prava, pa i onda kada nije dovedena u pitanje njihova vjerodostojnost,³¹ a prema načelu sudačkog integriteta sudovi ne smiju dopustiti uporabu dokaza pribavljenog nezakonitim ili neprimjerenim postupanjem kada bi time potkopali integritet sustava kaznenog pravosuđa.³² Prema jednom istraživanju provedenom među engleskim sucima svi ispitani suci bez iznimke smatrali su da je njihova temeljna zadaća, kada ocjenjuju dokaze, paziti na pravičnost postupka.³³

Moguće je zaključiti da uređenje izdvajanja nezakonitih dokaza s jedne strane treba služiti zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda osumnjičenika i okrivljenika od nezakonitih i nerazmjernih zahvata državnog represivnog aparata, a s druge strane istovremeno nastojati omogućiti učinkovit kazneni progon i kažnjavanje počinitelja kaznenih djela, posebice teških kaznenih djela. Koncept nezakonitih dokaza treba omogućiti da se u situacijama teških i nepopravljivih povreda ljudskih prava okrivljenika u pribavljanju dokaza, koje su k tome takve naravi da okrivljeniku onemogućuju i znatno otežavaju učinkovitu obranu te kazneni postupak čine nepravičnim, dokazi automatski izdvajaju kao neupotrebljivi, nezakoniti dokazi *ex lege*. Istovremeno, u situacijama kada je dokaz pribavljen određenim povredama ljudskih prava koje nisu teške i/ili nepopravljive, odnosno nisu takve težine i naravi da bi okrivljeniku same po sebi onemogućile ili znatno otežale obranu u postupku te narušile pravičnost postupka, sud odluku o (ne)zakonitosti dokaza treba donositi tzv. „vaganjem interesa“. Navedeno vaganje u pravilu obuhvaća čitav niz kriterija, koji nigdje u literaturi nisu iscrpno navedeni. Primjerice, Sloboginova poredbenopravna analiza rezultirala je popisom niza faktora koji mogu biti relevantni za donošenje odluke o izdvajanju nezakonitog dokaza, a koji uključuju: odvrćući učinak, utjecaj izdvajanja ili prihvaćanja dokaza na ugled sustava kaznenog pravosuđa, težinu kaznenog djela i važnost pribavljenog dokaza za uspješan progon, je li tijelo koje je pribavilo dokaz bilo svjesno nezakonitosti i drugih mogućih metoda pribavljanja dokaza te prirodu povrijeđenog prava.³⁴ Analiza čitavog niza navedenih, a i drugih moguće relevantnih faktora pri odlučivanju o izdvajanju nezakonitih dokaza predstavlja „vaganje interesa“.

Doktrina „vaganja interesa“ nezaobilazna je u teoriji kaznenog procesnog prava te se u zapadnoeuropskim zemljama široko primjenjuje u sudskoj praksi. Tako, primjerice, Weigend ističe da njemački sudovi ne prihvaćaju načelo da su nezakonito pribavljeni dokazi neupotrebljivi i objašnjava da „nezakonit izvor dokaza stvara sukob između potrebe za obranom prava pogođenog po-

---

³¹ Monaghan, *op. cit.* u bilj. 12, str. 160–161.

³² *Ibid.*, str. 161.

³³ *Ibid.*, str. 163.

³⁴ Slobogin, *op. cit.* u bilj. 26, str. 293–294.

jedinca (što ide u prilog izdvajanju dokaza) i interesa kaznenog pravosuđa za utvrđivanjem istine i donošenjem odluka na temelju širokih informacija (što ide u prilog prihvaćanju dokaza)³⁵. Sud onda u svakom pojedinom slučaju balansira navedene interese i odlučuje treba li prihvatiti određeni dokaz, a pri tome uzima u obzir, među ostalim, svrhu pravila koje je prekršeno, težinu povrede, posebno je li državni agent svjesno prekršio procesno pravilo, težinu kaznenog djela te važnost dokaza za utvrđivanje istine.³⁶ „Vaganje interesa“ treba biti temeljni instrument učinkovite zaštite okrivljenika od nezakonitih i nerazmjernih zahvata represivnog aparata u njegova temeljna prava, koji istovremeno osigurava i pravičnost i učinkovitost kaznenog postupka, zaštitu prava okrivljenika i žrtava, uz očuvanje integriteta sustava kaznenog pravosuđa.

3. POSTOJEĆI USTAVNI I ZAKONSKI OKVIR

„Vaganje interesa“ pri odlučivanju o zakonitosti dokaza, kao novouvedeni institut, našlo se u središtu zanimanja domaće stručne javnosti prilikom rasprave o prijedlogu novog Zakona o kaznenom postupku u prosincu 2008. godine,³⁷ a posebno nakon odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske iz srpnja 2012. godine kojom su kao neustavne ukinute odredbe o mogućnosti vaganja interesa u slučaju dokaza pribavljenih povredom prava na dostojanstvo.³⁸ Iako je taj institut ubrzo reformiran, najprije krajem 2012., a potom krajem 2013. godine,³⁹ radi usklađenja s Ustavom Republike Hrvatske,⁴⁰ mogućnost vaganja interesa i dalje izaziva polemike u stručnoj javnosti, u kojoj se nerijetko nailazi na stajališta da bi postojeće mogućnosti vaganja interesa trebalo proširiti.⁴¹

---

³⁵ Weigend, *op. cit.* u bilj. 18, str. 73.

³⁶ *Ibid.*, str. 74.

³⁷ Vidjeti Bojanić, Igor; Đurđević, Zlata, Dopuštenost uporabe dokaza pribavljenih kršenjem temeljnih ljudskih prava, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 15, br. 2, 2008, str. 991–1003; Pavišić, Berislav, Novi hrvatski Zakon o kaznenom postupku, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 15, br. 2, 2008, str. 528–530.

³⁸ Ustavni sud Republike Hrvatske, broj: U-I-448/2009; U-I-602/2009; U-I-1710/2009; U-I-18153/2009; U-I-5813/2010; U-I-2871/2011, 19. srpnja 2012., t. 44.4. i 44.5. Ustavni je sud utvrdio da ostala prava iz čl. 10. st. 2. t. 2. pripadaju kategoriji relativno zaštićenih i derogabilnih prava, pa je s obzirom na njihovu pravnu narav zakonodavac „mogao propisati ovlast suca da u svjetlu osobitih okolnosti konkretnog slučaja ‘stavi na vagu’ jakost i narav njihove povrede, s jedne strane, i težinu kaznenog djela, s druge strane.“ USRH, broj: U-I-448/2009; U-I-602/2009; U-I-1710/2009; U-I-18153/2009; U-I-5813/2010; U-I-2871/2011, 19. srpnja 2012., t. 44.3.

³⁹ *Narodne novine*, br. 143/12, 145/13.

⁴⁰ Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 5/2014.

⁴¹ Vidjeti Martinović, Igor; Kos, Damir, Nezakoniti dokazi: teorijske i praktične dvojbe u svjetlu prakse Europskog suda za ljudska prava, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*,

Ustav Republike Hrvatske proklamira da se dokazi pribavljeni na nezakonit način ne mogu uporabiti u sudskom postupku (čl. 29. st. 4. Ustava Republike Hrvatske), a sličnu proklamaciju sadrži i Zakon o kaznenom postupku (ZKP): „Sudske odluke ne mogu se temeljiti na dokazima pribavljenim na nezakonit način (nezakoniti dokazi)” (čl. 10. st. 1. ZKP-a). Prema ZKP-u, dokazi pribavljeni kršenjem Ustavom, zakonom ili međunarodnim pravom propisane zabrane mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja (čl. 10. st. 2. t. 1. ZKP-a) uvijek su nezakoniti i na njima se ni u kojem slučaju ne mogu temeljiti sudske odluke. Riječ je o apsolutnim i nederogabilnim ustavnim i konvencijskim pravima, koja time uživaju apsolutnu zakonsku zaštitu u obliku obveznog izdvajanja dokaza pribavljenih njihovom povredom. Dokazi koji su izričito zakonom određeni kao nezakoniti, nezakoniti dokazi *ex lege*, izdvajaju se automatski, kao, primjerice, dokazi pribavljeni upotrebom sile, prijetnje ili drugih sličnih sredstava (čl. 6. st. 3. ZKP-a), iskaz osumnjičenika koji nije primio pouku o pravima (na branitelja, na tumačenje i prevođenje, na uskratu iskaza i o pravu da napusti policijske prostorije, osim u slučaju uhićenja, čl. 208.a st. 8. ZKP-a), iskaz svjedoka ako je ispitana osoba koja se prema ZKP-u ne može ispitati kao svjedok (čl. 300. st. 1. t. 1. ZKP-a) itd.

S druge strane, dokazi pribavljeni povredom Ustavom, zakonom ili međunarodnim pravom zajamčenih drugih, relativnih i derogabilnih ljudskih prava, a to su prava obrane, prava na ugled i čast te prava na nepovredivost osobnog i obiteljskog života, predstavljaju nezakonite dokaze *ex iudicio* iz čl. 10. st. 2. t. 2. ZKP-a, koje utvrđuje sud ako kao nezakoniti dokazi već nisu izričito predviđeni ZKP-om kao nezakoniti dokazi *ex lege* (u smislu čl. 10. st. 2. t. 3. ZKP-a). S obzirom na artikulaciju zakonskog teksta otvara se pitanje povlači li baš svaka povreda ljudskih prava iz čl. 10. st. 2. t. 2. ZKP-a najtežu procesnu sankciju – neupotrebljivost dokaza.

Uvelike se oslanjajući na radove njemačkih teoretičara, ponajprije K. Rogalla, Krapac je prikazao svojevrсна mjerila prema kojima se određuje „kad neki nezakoniti način prikupljanja ili izvođenja dokaza mora, a kad ne mora (odnosno ne može) dovesti do njegove neupotrebljivosti“.⁴² Tako Krapac navodi da „nezakonit način prikupljanja ili izvođenja dokaza, čija težina procesne povrede mora dovesti do njegove neupotrebljivosti“, postoji u tri slučaja.⁴³ Prvi slučaj postoji kada je „dokaz prikupljen narušavanjem nekog temeljnog prava ili slobode građana radnjom za koju ne postoji nikakva zakonska osnova“, od-

---

vol. 23, br. 2, 2016, str. 335; Martinović, Igor; Tripalo, Dražen, Zvučno i slikovno snimanje u kaznenom materijalnom i procesnom pravu – teorijski i praktični izazovi novih tehnologija i zakonskih rješenja, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 24, br. 2, 2017, str. 518; Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Martinić, Ana, Prava obrane u dokaznim postupcima – hrvatski normativni okvir i iskustva iz prakse, *Odvjetnik*, br. 4, 2021, str. 30

⁴² Krapac, *op. cit.* u bilj. 10, str. 453.

⁴³ *Ibid.*

nosno kada je pojedinu radnju tijelo postupka poduzelo sasvim izvan svojih ovlasti.⁴⁴ U drugom slučaju postoji osnova za ograničenje temeljnog prava ili slobode građanina, ali poduzeti zahvat u neko pravo ili slobodu prerasta u njegovo dokidanje.⁴⁵ U trećem slučaju država prema okrivljeniku „od početka postupa na nemoralan način ili želi izigrati neko njegovo osobno pravo ili pravo obrane“.⁴⁶ Dakle, očigledno ne treba svaka povreda prava pri prikupljanju dokaza rezultirati njegovom neupotrebljivošću, odnosno izdvajanjem. Neki od opisanih slučajeva u hrvatskom su pravu predviđeni kao slučajevi *ex lege* nezakonitih dokaza, kao, primjerice, poduzimanje tajnog nadzora nad komunikacijama na daljinu bez sudskog naloga, odnosno bez naknadne konvalidacije sudskog naloga (čl. 335. st. 7. ZKP-a), ili poduzimanje pretrage doma bez sudskog naloga kada za to nisu bili ispunjeni uvjeti (čl. 250. t. 2. ZKP-a), ili ispitivanje osumnjičenika bez pouke o pravu na uskratu iskaza i pravu na branitelja (čl. 208.a st. 8. ZKP-a). Inače, i kada nije propisana nezakonitost dokaza *ex lege*, sud još uvijek može, u svakom pojedinom slučaju povrede nekog od temeljnih ljudskih prava, utvrditi da je riječ o nezakonitim dokazima *ex iudicio*, s obzirom na narav, težinu i (ne)popravljivost povrede, a i na utjecaj koji je povreda imala na okrivljenikove mogućnosti obrane.

U tom smislu u odnosu na kategoriju nezakonitih dokaza iz čl. 10. st. 2. t. 2. ZKP-a nema mjesta svojevrsnom automatizmu u zaključivanju da neka odnosno svaka povreda prava pri pribavljanju određenog dokaza za posljedicu mora imati neupotrebljivost tog dokaza u kaznenom postupku. Naprotiv, u svakom pojedinom slučaju potrebno je ocijeniti, s obzirom na sve okolnosti, jesu li narav, intenzitet i posljedice povrede za okrivljenika takvi da zahtijevaju primjenu najteže procesne sankcije – izdvajanja dokaza kao nezakonitog. Dakle, potrebno je provesti vaganje interesa da bi se utvrdilo je li dokaz nezakonit. No takvo tumačenje komplicira to što je zakonodavac izrijekom predvidio vrlo usku mogućnost „vaganja interesa“ propisavši da se ne smatraju nezakonitima samo oni dokazi pribavljeni povredom prava obrane, prava na ugled i čast te prava na nepovredivost osobnog i obiteljskog života „u postupku za teške oblike kaznenih djela iz nadležnosti županijskog suda, kod kojih interes kaznenog progona i kažnjavanja počinitelja preteže nad povredom prava“ (čl. 10. st. 3. ZKP-a). Naime, navedena odredba ne ostavlja mogućnost vaganja interesa izvan uvjeta koje propisuje, pa ne čudi što u sudskoj praksi od donošenja novog ZKP-a 2008. godine nije bilo mnogo odluka u kojima bi sudovi dali tumačenje kategorije nezakonitih dokaza *ex iudicio*, budući da je riječ o kategoriji koja se po prirodi stvari definira kroz sudsku praksu (vidjeti *infra* 6.). Istovremeno, vjerojatan razlog nerazvijene sudske prakse „vaganja interesa“ prema starom

---

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ *Ibid.*, str. 454.

Zakonu o kaznenom postupku iz 1997., koji, za razliku od važećeg Zakona, u čl. 9. nije izrijekom propisivao kriterije „vaganja interesa“, jest, među ostalim, velik broj nezakonitih dokaza *ex lege*.

4. NEZAKONITI DOKAZI I „VAGANJE INTERESA“ U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljenih sloboda (EKLJP) u čl. 6. st. 1. ne sadrži nikakva posebna dokazna pravila ni odredbe o nezakonitim dokazima. Navedeno je logično imamo li u vidu širok raspon različitih pravila u različitim pravnim sustavima država članica Konvencije, posebice to da su sustavi *common law* pravne tradicije razvili puno strožu kontrolu dopuštenosti dokaza od sustava kontinentalne pravne tradicije.⁴⁷ No, prema tumačenju Europskog suda za ljudska prava, zabrana utemeljenja presude na nezakonitim dokazima sastavni je element prava na pravični postupak iz čl. 6. st. 1. EKLJP-a. Pri tome Europski sud za ljudska prava, razmatrajući pojedine zahtjeve, redovito ističe da je uređenje materije nezakonitih dokaza pitanje unutarnjeg prava svake države članice, pa u tom smislu ne utvrđuje je li pojedini dokaz bio zakonit ili nezakonit.⁴⁸ Prema praksi Europskog suda za ljudska prava, kao što je već uvedno istaknuto, nezakoniti dokazi *ex lege* samo su dokazi pribavljeni povredom zabrane mučenja iz čl. 3. EKLJP-a kao apsolutnog i nederogabilnog prava te dokazi pribavljeni djelovanjem „agenta provokatora“. U ostalim slučajevima Europski sud za ljudska prava „važe interese“ tako što uzima u obzir način na koji je dokaz pribavljen i način na koji je upotrijebljen. Tako Sud uzima u obzir je li način pribavljanja dokaza bio takav da je doveo u pitanje njegovu vjerodostojnost, je li za stranke postojala mogućnost osporavanja zakonitosti, odnosno vjerodostojnosti dokaza tijekom postupka, je li uz sve svoje eventualne nedostatke bio jedini ili odlučujući dokaz za osudu i jesu li nedostaci u pribavljanju i uporabi dokaza bili takvi da su narušili pravičnost postupka.⁴⁹ Tako je, primjerice, Europski sud za ljudska prava u predmetu *Lisica protiv Hrvatske* utvrdio povredu čl. 6. st. 1. EKLJP-a zbog načina uporabe dokaza pronađenog pretragom automobila okrivljenika, provedenom u okolnostima koje su dovele u pitanje vjerodostojnost tako pronađenog dokaza, ne ulazeći u pitanje zakonitosti provedenih pregleda i pretrage vozila.⁵⁰

---

⁴⁷ Harris, D. J.; O’Boyle, M.; Bates, E. P. and Buckley, C. M., *op. cit.* u bilj. 3, str. 419–420.

⁴⁸ Vidjeti Krapac, *op. cit.* u bilj. 3, str. 2122–2123.

⁴⁹ ESLJP, *Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 35394/97, 12. svibnja 2000., § 34.–39.; ESLJP, *Allan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 48539/99, 5. studenog 2002., § 42.–44.; ESLJP, Veliko vijeće, *Jalloh protiv Njemačke*, 54810/00, 11. srpnja 2006., § 94.–96.; ESLJP, *Erkapić protiv Hrvatske*, 51198/08, 25. srpnja 2013., § 70.–73.

⁵⁰ ESLJP, *Lisica protiv Hrvatske*, 20100/06, 25. veljače 2010., § 60.–62.

Kada je riječ o personalnim dokazima, u jednoj skupini predmeta Europski sud za ljudska prava utvrdio je povredu čl. 6. st. 1. EKLJP-a zbog uporabe kao dokaza zapisnika o ispitivanju okrivljenika, kada su iskazi bili pribavljeni povredom prava na branitelja iz čl. 6. st. 3. t. c. EKLJP-a tijekom ispitivanja od strane policije.⁵¹ Valja istaknuti da u tim predmetima sami zapisnici o ispitivanju okrivljenika od strane policije nisu pokazivali nikakve nedostatke pri poduzimanju tih dokaznih radnji, nego su nepravilnosti naknadno utvrđene na temelju drugih dokaza.

S druge strane, kada je riječ o materijalnim dokazima, u nizu presuda započetom presudom u predmetu *Dragojević protiv Hrvatske* Europski sud za ljudska prava utvrdio je povredu prava na privatnost iz čl. 8. EKLJP-a zbog toga što su posebne dokazne radnje tajnog nadzora na daljinu poduzimane na temelju nedostatno obrazloženog naloga suca istrage,⁵² no pri tome nije utvrdio i povredu prava na pravično suđenje iz čl. 6. Konvencije zbog uporabe takva dokaza.⁵³

U predmetu *Dragojević* podnositelj zahtjeva tvrdio je da mu je u postupku pred domaćim sudom bilo povrijeđeno pravo na pravični postupak iz čl. 6. st. 1. EKLJP-a jer su snimke telefonskih razgovora, koje su pribavljene tajnim nadzorom na temelju nedostatno obrazloženog sudbenog naloga, povredom čl. 8. EKLJP-a u kaznenom postupku korištene kao dokaz te je na njima sud utemeljio osuđujuću presudu. Razmatrajući navedenu povredu u kontekstu čl. 6. EKLJP-a, Europski sud za ljudska prava istaknuo je da podnositelj zahtjeva uopće nije osporavao vjerodostojnost podataka prikupljenih mjerama tajnog nadzora, nego je samo osporavao formalnu uporabu tih podataka kao dokaza u kaznenom postupku.⁵⁴ Sud je isto konstatirao i u predmetu *Bašić*.⁵⁵ Uz to, podnositelj zahtjeva imao je djelotvorne mogućnosti osporavati autentičnost dokaza te se protiviti njegovoj uporabi, koje je iskoristio kako u postupku pred prvostupanjski sudom tako i u žalbenom postupku, kao i u postupku pred Ustavnim sudom povodom ustavne tužbe.⁵⁶ Europski sud za ljudska prava ustvrdio je isto i u predmetu *Bašić*.⁵⁷ Prema njegovoj ocjeni, u oba predmeta

---

⁵¹ ESLJP, *Šebalj protiv Hrvatske*, 4429/09, 28. lipnja 2011., § 258.–265.; vidjeti i ESLJP, *Mader protiv Hrvatske*, 56185/07, 21. lipnja 2011., § 150.–158.; vidjeti i presudu Velikog vijeća ESLJP-a u predmetu *Dvorski protiv Hrvatske*, 25703/11, 20. listopada 2015., § 112.–113.

⁵² ESLJP, *Dragojević protiv Hrvatske*, 68955/11, 15. siječnja 2015.

⁵³ Vidjeti i ESLJP, *Bašić protiv Hrvatske*, 22251/13, 25. listopada 2016., § 32.–36.; ESLJP, *Matanović protiv Hrvatske*, 2742/12, 4. travnja 2017., § 112.–116.; ESLJP, *Grba protiv Hrvatske*, 47074/12, 23. studeni 2017.; ESLJP, *Parazajder*, 50049/12, 1. ožujka 2018.; ESLJP, *Bosak*, 40429/14, 6. lipnja 2019.

⁵⁴ ESLJP, *Dragojević protiv Hrvatske*, 68955/11, 15. siječnja 2015., § 131.

⁵⁵ ESLJP, *Bašić protiv Hrvatske*, 22251/13, 25. listopada 2016., § 45.

⁵⁶ ESLJP, *Dragojević protiv Hrvatske*, 68955/11, 15. siječnja 2015., § 132.

⁵⁷ ESLJP, *Bašić protiv Hrvatske*, 22251/13, 25. listopada 2016., § 44.

domaći su sudovi razmatrali podnositeljeve argumente i donosili argumentirane odluke.⁵⁸ No između ta dva predmeta bitna je razlika. S jedne strane, u predmetu *Dragojević* osporavani dokazi nisu bili jedini dokazi na kojima se temeljila osuđujuća presuda, budući da su uz snimke tajnog nadzora kao dokazi korišteni i iskaz podnositelja zahtjeva, iskazi suokrivljenika, iskazi svjedoka te zapisnici o provedenim pretragama i privremenom oduzimanju predmeta.⁵⁹ S druge strane, u predmetu *Bašić* Europski sud za ljudska prava ustvrdio je da su osporavane snimke tajnog nadzora upravo bile odlučujući dokazni materijal i prilikom pokretanja kaznenog postupka protiv podnositelja zahtjeva i pri donošenju osuđujuće presude.⁶⁰ No tu okolnost Europski sud za ljudska prava nije držao odlučujućom u ocjeni pravičnosti postupka sagledanog u cjelini.⁶¹ Uzimajući u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, Europski sud za ljudska prava ocijenio je da su snimke predstavljale točan i pouzdan dokaz, zbog čega je potreba za ostalim, podupirućim dokazima bila slabija.⁶²

Na temelju svega navedenoga i u predmetu *Dragojević* i u predmetu *Bašić* Europski sud za ljudska prava zaključio je da su u kaznenom postupku poštivana prava obrane podnositelja zahtjeva u odnosu na izvedene dokaze te da nikakvi argumenti ne podupiru tvrdnju da su domaći sudovi arbitrarno ocjenjivali dokaze, tako da zbog uporabe snimaka nastalih povredom čl. 8. nije došlo do uskrate prava na pravični postupak iz čl. 6. st. 1. EKLJP-a.⁶³ Navedenu argumentaciju Europski sud za ljudska prava koristio je i u nizu presuda koje su uslijedile u sličnim predmetima.⁶⁴ To znači da dokaz pribavljen uz povredu čl. 8. Konvencije nije uvijek potrebno automatski izdvojiti kako bi se osigurala pravičnost postupka.

5. SVRHA IZDVAJANJA NEZAKONITIH DOKAZA EX LEGE: ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA UZ OČUVANJE INTEGRITETA KAZNENOG PRAVOSUĐA

Kao što je istaknuto u uvodu, primarna svrha pravnog instituta nezakonitih dokaza, odnosno izdvajanja nezakonitih dokaza, jest zaštita ljudskih prava, i to primarno okrivljenika, koji je objekt kaznenog postupka. Discipliniranje tijela

---

⁵⁸ ESLJP, *Dragojević protiv Hrvatske*, 68955/11, 15. siječnja 2015., § 132.; ESLJP, *Bašić protiv Hrvatske*, 22251/13, 25. listopada 2016., § 44.

⁵⁹ ESLJP, *Dragojević protiv Hrvatske*, 68955/11, 15. siječnja 2015., § 133.

⁶⁰ ESLJP, *Bašić protiv Hrvatske*, 22251/13, 25. listopada 2016., § 48.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibid.*

⁶³ ESLJP, *Dragojević protiv Hrvatske*, 68955/11, 15. siječnja 2015., § 134.–135.; ESLJP, *Bašić protiv Hrvatske*, 22251/13, 25. listopada 2016., § 49. i 50.

⁶⁴ Vidjeti *supra* bilj. 53.

kaznenog postupka tek je podredna svrha. U tom smislu, ako nekom povredom procesne forme nije uopće povrijeđeno pravo okrivljenika, ili je povrijeđeno u manjoj mjeri i na način da nije otežano ostvarivanje prava obrane niti je narušena pravičnost postupka, nije uvijek opravdano primijeniti najtežu procesnu sankciju i izdvojiti dokaz kao nezakonit. Štoviše, u takvim slučajevima izdvajanje dokaza može biti neprihvatljivo sa stajališta javnog interesa, a posebno sa stajališta prava žrtava u kaznenom postupku, te narušavati integritet kaznenog pravosuđa.

No među važećim odredbama ZKP-a niz je odredaba o nezakonitim dokazima *ex lege*, koji se po slovu zakona moraju automatski izdvojiti zbog povrede određene procesne forme i onda kada ta povreda nema nikakva utjecaja na pravo okrivljenika ili, u nekim slučajevima, svjedoka. Tako, što se tiče dokazne radnje ispitivanja svjedoka, ako upozorenje svjedoku da nije dužan svjedočiti i odricanje nije u cijelosti ubilježeno u zapisnik (čl. 300. st. 1. t. 3. ZKP-a), iskaz svjedoka ne može se upotrijebiti kao dokaz u postupku iako je svjedok zapravo primio upozorenje i to nijednoj strani u postupku uopće nije sporno. Tako je u jednom predmetu Vrhovni sud Republike Hrvatske utvrdio bitnu povredu odredaba kaznenog postupka iz čl. 468. st. 2. ZKP-a zbog utemeljenja presude na nezakonitom dokazu *ex lege*. Naime, na raspravi je privilegirani svjedok odlučio koristiti blagodat nesvjedočenja, pa je pročitao zapisnik o njegovu ranijem ispitivanju, u kojemu je konstatirano da „na poseban upit suca, a upoznat da nije dužan svjedočiti, izjavljuje da otklanja blagodat i da želi svjedočiti. Također je upozoren da se zapisnik o njegovu ispitivanju naknadno na raspravi može pročitati i na njemu temeljiti sudska odluka.“⁶⁵ Vrhovni sud obrazložio je odluku o izdvajanju nezakonitog dokaza kako slijedi: „Dakle, svjedok je pravilno upozoren na način kako je to propisano u čl. 285. st. 3. ZKP/08. Međutim, odgovori nisu u cijelosti uneseni u zapisnik. Odricanje od prava na blagodat je uneseno odmah nakon prvog dijela upozorenja iz čl. 285. st. 3. ZKP/08, odnosno upozorenja da ne mora svjedočiti. Međutim, kada je uneseno upozorenje da će se njegov iskaz, ako odluči svjedočiti, bez obzira na njegovu kasniju odluku moći koristiti kao dokaz, odgovor svjedoka nije unesen u zapisnik iako se radi o imperativnoj zakonskoj obvezi. Odredbom čl. 300. st. 1. t. 3. ZKP/08 propisano je da se, ukoliko upozorenje iz čl. 285. st. 3. ZKP/08 i odricanje nije ubilježeno u zapisnik, takav iskaz ne može upotrijebiti kao dokaz u postupku.“^{66 67} Riječ je, dakle, o nezakonitom dokazu *ex lege*.

Na navedene se odluke Vrhovnog suda Republike Hrvatske pozvao i Visoki kazneni sud Republike Hrvatske u slučaju teških kaznenih djela protiv

---

⁶⁵ VSRH, I Kž 654/2020-4, 4. prosinca 2020.

⁶⁶ VSRH, I Kž 654/2020-4, 4. prosinca 2020.

⁶⁷ Vidjeti i VSRH, I Kž-15/2020, 12. veljače 2020.

spolne slobode⁶⁸ te višekratno Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske,⁶⁹ i to najčešće u slučajevima nasilja u obitelji.⁷⁰ I u slučajevima teških kaznenih djela protiv spolne slobode i u slučajevima nasilja u obitelji riječ je o ranjivim svjedocima, koji su često ujedno i žrtve, koje bi trebalo ispitivati što manji broj puta, u skladu s čl. 43. st. 1. t. 5. ZKP-a. Ponavljanjem rasprave, odnosno ponovnim ispitivanjem svjedoka zbog neodgovarajućeg zapisničkog bilježenja, ne štite se prava svjedoka ni pravo okrivljenika (jer privilegij protiv nesvjedočenja nije ustanovljen u korist okrivljenika, već u korist svjedoka⁷¹), nego se sankcionira postupak samo zbog povrede procesne forme. Sličan je primjer i u čl. 300. st. 2. t. 5. ZKP-a.

Također, iskaz svjedoka ne može se upotrijebiti kao dokaz ako je povrijeđeno pravo na uskratu odgovora na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život (čl. 300. st. 1. t. 6. ZKP-a). Automatsko izdvajanje dokaza, bez mogućnosti vaganja interesa ili barem izdvajanja samo spornog dijela iskaza, a ne iskaza svjedoka u cjelini, u principu je izravno na štetu žrtve koja svjedoči, odnosno ranjivog svjedoka, koji će u najboljem slučaju morati ponovno proći ispitivanje, a ni na koji način ne narušava prava obrane ni pravičnost postupka prema okrivljeniku.

Na istoj liniji ZKP propisuje automatsko izdvajanje zapisnika o pretrazi osobe ako u zapisnik o pretrazi nisu unesene okolnosti zbog kojih je pretragu obavila osoba drugog spola (čl. 250. t. 5. ZKP-a). Navedeno je tek nekoliko primjera zakonskih odredaba kojima je propisano automatsko izdvajanje personalnih i materijalnih dokaza, bez ikakve mogućnosti suda da važe interese, potpuno nerazmjerna i neprikladna, pa moguće i vrlo štetna procesna sankcija za povrede procesne forme koje u konkretnom slučaju možda uopće nisu, ili nisu u znatnoj mjeri, rezultirale povredom ljudskih prava osoba prema kojima su radnje bile poduzete.

---

⁶⁸ VKSRH, I Kž-342/2021-9, 8. prosinca 2021.

⁶⁹ Primjerice VPSRH, Ppž-6388/2023, 12. prosinca 2024.; VPSRH, Ppž-6079/2021, 27. rujna 2023.

⁷⁰ Primjerice VPSRH, Ppž-8367/2024, 22. svibnja 2025.; VPSRH, Ppž-9574/2024, 23. travnja 2025.; VPSRH, Ppž-1889/2024, 7. svibnja 2025.; VPSRH, Ppž-1500/2025, 31. ožujka 2025.

⁷¹ Krapac, *op. cit.* u bilj. 10, str. 484.

6. NEZAKONITI DOKAZI *EX IUDICIO* I VAGANJE INTERESA U DOMAĆOJ SUDSKOJ PRAKSI

6.1. Uporaba privatnih snimaka kao dokaza

U hrvatskoj sudskoj praksi „vaganje interesa“ do sada je primjenjivano uglavnom u slučajevima uporabe privatnih snimaka kao dokaza u kaznenom postupku.⁷² Tako je, primjerice, primijenjeno u jednom predmetu u kojemu se optuženika, koji je bio gradonačelnik, teretilo za kazneno djelo podmićivanja zastupnika (iz čl. 339. st. 2. Kaznenog zakona (KZ)⁷³).⁷⁴ Riječ je bila o kaznenom djelu u nadležnosti županijskog suda, a postupanje je ocijenjeno kao teško kazneno djelo „imajući u vidu interes cjelokupnog hrvatskog društva i prevencije tzv. ‘trgovinske mandatima’, uslijed čega interes kaznenog progona i kažnjavanja počinitelja preteže nad povredom njegovih prava“, pa je snimka prihvaćena kao zakonit dokaz.⁷⁵ No u drugom primjeru kaznenog djela trgovanja utjecajem (iz čl. 295. st. 3. KZ-a) Vrhovni je sud odbio uporabu privatnih snimaka zaključivši da ne postoje okolnosti uslijed kojih bi se djelo koje se okrivljeniku stavljalo na teret moglo okvalificirati kao teški oblik kaznenog djela u smislu čl. 10. st. 3. ZKP-a,⁷⁶ a takvih je primjera bilo više.⁷⁷ Naime, ZKP mogućnost vaganja uistinu određuje vrlo usko, što je i kritizirano u domaćoj literaturi.⁷⁸

6.2. Nedostatno obrazloženi sudski nalog za poduzimanje posebne dokazne radnje

Nakon spomenute presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Dragojević protiv Hrvatske* bilo je pitanje kako će domaći sudovi navedenu presudu izvršiti imajući u vidu da je u tom predmetu zbog nedostatnih obrazloženja sudbenih naloga za poduzimanje posebnih dokaznih radnji utvrđena

---

⁷² Vidjeti Martinović, Tripalo, *op. cit.* u bilj. 41, str. 516–518.

⁷³ Kazneni zakon, *Narodne novine*, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24.

⁷⁴ VSRH, I Kž-Us 6/14-4, 21. siječnja 2014.

⁷⁵ *Ibid.* Vidjeti Ivičević Karas, Elizabeta, Sustav pravnih lijekova i reforma hrvatskog kaznenog postupka (osnovne značajke i iskustva u primjeni), u: Bejatović, Stanko; Jovanović, Ivan (ur.), *Pravni lekovi u krivičnom postupku*, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2016, str. 79. Opširnije o odluci vidjeti Martinović, Tripalo, *op. cit.* u bilj. 41, str. 517.

⁷⁶ Primjerice VSRH, Kzz 57/16-3, 21. prosinca 2016.

⁷⁷ Primjerice VSRH, I Kž 518/2020-4, 24. rujna 2020. Vidjeti Martinović, Tripalo, *op. cit.* u bilj. 41, str. 517.

⁷⁸ *Ibid.*, str. 518. Vidjeti i Karas, Željko; Jukić, Miroslav, Promjene u sustavu nezakonitih dokaza, s osvrtom na kretanja u poredbenom pravu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 16, br. 2, 2009, str. 620. Vidjeti i Martinović, Kos, *op. cit.* u bilj. 41, str. 334–337.

povreda prava na privatnost iz čl. 8. EKLJP-a, no nije utvrđena povreda prava na pravično suđenje iz čl. 6. st. 1. EKLJP-a (*supra* 4.). Vrhovni sud Republike Hrvatske u dva je predmeta zauzeo stajalište da se naknadnim obrazloženjem inicijalno neobrazloženih naloga (odnosno nedostatno obrazloženih naloga, nap. a.) ne može osigurati zaštita od potencijalne zlouporabe, pa je dokaze pribavljene takvim nalogom potrebno izdvojiti kao nezakonite.⁷⁹ Pri tome je Vrhovni sud posebno istaknuo da državni odvjetnik uopće nije doveo u pitanje zaključak prvostupanjskog suda da nisu ispunjene pretpostavke za vaganje interesa sukladno čl. 10. st. 3. ZKP-a, koji uvjetuje da je riječ o teškom obliku kaznenog djela iz nadležnosti županijskog suda, pa se Vrhovni sud na to nije ni mogao osvrnuti po službenoj dužnosti.⁸⁰ Navedeno stajalište Vrhovnog suda bilo je predmet kritika u literaturi, koje su se temeljile na tome da narav i značaj povrede prava na privatnost zbog nedostatnog obrazloženja naloga nisu takve da bi trebale dovesti do izdvajanja prikupljenih dokaza kao nezakonitih dokaza ako uporaba tih dokaza nije narušila pravičnost postupka.⁸¹

6.3. Nedostaci zapisničkog bilježenja radnje

Prema nekim iskustvima, u praksi se rijetko izdvajaju nezakoniti dokazi *ex iudicio* na temelju čl. 10. st. 2. t. 2. ZKP-a.⁸² Pored već navedenih primjera nedostataka zapisničkog bilježenja upozorenja svjedocima, zbog kojih se iskazi svjedoka izdvajaju kao nezakoniti dokazi *ex lege* (*supra* 5.), nedostaci zapisničkog bilježenja radnje mogu biti i razlog za izdvajanje dokaza *ex iudicio*. Tako je u jednom primjeru kao nezakonit dokaz *ex iudicio* izdvojen zapisnik o provedenom prepoznavanju jer se okrivljenik nije na jasan i nedvosmislen način na zapisnik odrekao prava na branitelja.⁸³ S druge strane, u drugom primjeru Vrhovni je sud istaknuo da propust sačinjenja snimke poduzete dokazne radnje prepoznavanja okrivljenika ne predstavlja ni nezakonit dokaz *ex lege* ni *ex iudicio*.⁸⁴

---

⁷⁹ VSRH, I Kž-Us 26/17.-5, 4. svibnja 2017., i I Kž-Us-116/17., 5. rujna 2017.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ Karas, Željko, Consequences of incomplete reasoning in court order for covert measures, *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)*, br. 4, 2020, str. 481–482; Aljinović, Nevena, Sudska kontrola zakonitosti dokaza pribavljenih posebnim dokaznim radnjama, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 28, br. 2, 2021, str. 326–327.

⁸² Ivičević Karas, Burić, Martinić, *op. cit.* u bilj. 41, str. 36.

⁸³ VSRH, I Kž-34/2018-4, 8. ožujka 2018. Opširnije vidjeti u Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Bonačić, Marin, Neka pitanja usklađenosti hrvatskoga kaznenog procesnog prava s direktivama o pravima obrane – analiza sudske prakse, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 27, br. 2, 2020, str. 552–554.

⁸⁴ VSRH, I Kž 437/2020-7, 13. studenog 2020.

6.4. Ispitivanje svjedoka

U više predmeta obrana je osporavala zakonitost dokazne radnje ispitivanja svjedoka zbog navodnog miješanja procesnih uloga ili zbog povrede konfrontacijskog prava. Tako je u jednom slučaju obrana osporavala zakonitost iskaza svjedoka u prethodnom postupku koji su tijekom ispitivanja navodno teretili sami sebe, no iskazi su smatrani zakonitim dokazima jer svjedoci nakon ispitivanja nisu promijenili svoj procesni status (u status okrivljenika), a k tome su kao svjedoci bili upozoreni na mogućnost uskrate odgovora na pojedina pitanja.⁸⁵ U sljedeća dva primjera iz prakse Vrhovnog suda zapisnici o ispitivanju svjedoka nisu ocijenjeni kao nezakoniti dokazi zato što USKOK u prethodnom postupku nije obavijestio obranu o provođenju radnje ispitivanja svjedoka,⁸⁶ odnosno zato što je državno odvjetništvo nekim braniteljima dopustilo prisustvovati ispitivanju pojedinih svjedoka, a nekim braniteljima nije dopustilo,⁸⁷ budući da ZKP ne propisuje dužnost državnog odvjetnika da na poduzimanje radnje ispitivanja svjedoka pozove obranu. Također, okolnost da je na raspravi svjedok iskazivao, sukladno prethodnom dogovoru sa strankom, u konkretnom slučaju tužiteljem, prema ocjeni Vrhovnog suda, ne čini iskaz tog svjedoka nezakonitim dokazom ni *ex lege* ni *ex iudicio*.⁸⁸

6.5. Zakonitost ili vjerodostojnost dokaza?

U nekim predmetima Vrhovni je sud postavljeno pitanje zakonitosti dokaza *ex iudicio* razmatrao u sklopu ocjene vjerodostojnosti dokaza. Tako, primjerice, okolnost da je vještakinja u izradi nalaza i mišljenja koristila dokumentaciju na engleskom jeziku koju nije preveo ovlaštenu sudski tumač, kao i da je korišten neovlaštenu prijevod određene dokumentacije koji su sačinili djelatnici PNUSKOK-a, nije pitanje nezakonitosti tih dokaza, nego njihove vjerodostojnosti i provjerljivosti.⁸⁹ Također, okolnost da iz sadržaja iskaza svjedokinje proizlazi da je unaprijed znala što je iskazivao drugi svjedok ne čini taj iskaz nezakonitim dokazom, nego otvara pitanje vjerodostojnosti tog iskaza.⁹⁰

Pitanje odnosa zakonitosti i vjerodostojnosti dokaza iznimno je važno ako imamo u vidu da Europski sud za ljudska prava, kada ocjenjuje je li način pribavljanja i uporabe određenog dokaza bio u skladu za zahtjevima pravičnog

---

⁸⁵ VSRH, I Kž-U 88/2018-4, 22. studenog 2018.

⁸⁶ VSRH, I Kž-U 59/16-5, 25. listopada 2016.

⁸⁷ VSRH, I Kž 593/2020-4, 27. studenog 2020.

⁸⁸ VSRH, I Kž-U 2/2018-20, 4. travnja 2019.

⁸⁹ VSRH, I Kž 593/2020-4, 27. studenog 2020.

⁹⁰ VSRH, III Kr 49/2019-3, 29. svibnja 2019.

postupka iz čl. 6. st. 1. EKLJP-a, među ostalim, primjenjuje kriterij vjerodostojnosti tog dokaza – dovodi li način na koji je dokaz pribavljen u pitanje njegovu vjerodostojnost te kako je taj dokaz upotrijebljen i koja je njegova važnost u donošenju osuđujuće presude.⁹¹ Tako, primjerice, i ZKP za slučaj dopuštene uporabe dokaza sukladno čl. 10. st. 3. ZKP-a propisuje da se, ako sud na temelju provedenog „vaganja interesa“ dopusti uporabu dokaza pribavljenog povredom nekog prava iz čl. 10. st. 2. t. 2. ZKP-a, sudska odluka ne smije temeljiti isključivo na tom dokazu (čl. 10. st. 4. ZKP-a). Time je tom dokazu unaprijed zakonom ograničena dokazna snaga.

7. PREDLOŽENI REDEFINIRANI KONCEPT NEZAKONITIH DOKAZA

7.1. Vaganje interesa i nezakoniti dokazi *ex iudicio*

Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz rujna 2025. (Prijedlog ZIDZKP-a) donosi redefinirani koncept nezakonitih dokaza, koji i dalje predviđa velik broj odredaba o automatskom izdvajanju nezakonitih dokaza u slučaju teških povreda temeljenih prava, u prvom redu okrivljenika, ali i drugih osoba, kao i u slučaju povreda procesne forme za koje se unaprijed pretpostavlja da su negativno utjecale na mogućnost učinkovitog ostvarivanja prava obrane, primjerice pri poduzimanju dokazne radnje ispitivanja okrivljenika. Dakle, Prijedlog ZIDZKP-a i dalje uređuje model automatskog izdvajanja nezakonitih dokaza *ex lege*, no u znatnoj se mjeri redefinira institut vaganja interesa pri sudskom izdvajanju nezakonitih dokaza, odnosno koncept nezakonitih dokaza *ex iudicio*. Time se nastoji u ZKP uvesti koncept materijalne nezakonitosti i ograničiti izdvajanje dokaza samo zbog povrede procesne forme i u slučajevima kada nisu povrijeđena prava obrane, prema konceptu formalne nezakonitosti.⁹²

Vaganje interesa uređuje se u predloženoj novoj odredbi čl. 10. st. 2. t. 2., prema kojoj su nezakoniti dokazi oni „koji su pribavljeni povredom Ustavom, zakonom ili međunarodnim pravom zajamčenih prava obrane te prava na nepovredivost osobnog i obiteljskog života, kada to utvrdi sud posebnom ocjenom razmjera između javnog probitka kaznenog progona i zaštite prava pojedinca, težine kaznenog djela, težine povrede temeljenog ljudskog prava i mogućnosti njezinog otklanjanja, prirode mjere kojom je to pravo povrijeđeno, privole osobe čije je pravo povrijeđeno te drugih okolnosti“. Iz odredbe se izostavlja

---

⁹¹ Vidjeti presudu Europskog suda za ljudska prava *Lisica protiv Hrvatske*, 20100/06, 25. veljače 2010., § 54.–62.

⁹² Vidjeti Prijedlog ZIDZKP-a, *op. cit.* u bilj. 8, str. 21.

zaštita prava na čast i ugled budući da je riječ o pravima koja su u jednom dijelu zaštićena u okviru prava na dostojanstvo i prava na zaštitu privatnosti, a u drugom dijelu ne traže istu razinu zaštite.⁹³ Ne treba svaka povreda temeljnih prava navedenih u čl. 10. st. 2. t. 2. za posljedicu imati automatsku nezakonitost dokaza, nego samo „ako sud ocijeni da priroda i težina povrede nisu bile takve da su dotično pravo ukinule ili ograničile u znatnoj mjeri, u smislu da nije onemogućena ili znatno otežana obrana te da nije narušena pravičnost postupka“.⁹⁴ Dakle, na sudu je da donese odluku o tome koja povreda kojeg prava treba rezultirati nezakonitošću dokaza, i to važući interese na temelju niza propisanih kriterija. Uz navedene kriterije moguće je uzeti u obzir i druge relevantne okolnosti, primjerice je li povreda procesne forme bila slučajna ili namjerna, je li bila rezultat zlouporabe ovlasti i sl. (vidjeti *supra* 2.). Pri tome postojeći st. 3. postaje nepotreban, pa se predlaže njegovo brisanje.

I dalje se predviđa zakonsko ograničenje dokazne snage dokaza koji je ocijenjen zakonitim na temelju vaganja, no predlaže se nešto drugačija artikulacija u odnosu na postojeću odredbu u čl. 10. st. 3. prema Prijedlogu ZKP-a: „Sudska odluka ne može se temeljiti isključivo na dokazu za koji je sud primjenom stavka 2. točke 2. ovoga članka utvrdio da je zakonit dokaz.“ Pri tome Prijedlog ZIDZKP-a predviđa stroži standard od onog koji je Europski sud za ljudska prava postavio u presudi *Bykov protiv Rusije*, prema kojemu je, kada je dokaz iznimno čvrst i ne postoji nikakva sumnja u njegovu pouzdanost, razmjerno manja potreba za drugim dokazima.⁹⁵ Navedeni standard primijenjen je i u presudi *Bašić protiv Hrvatske*⁹⁶ (*supra* 4.).

7.2. Redefiniranje pojedinih odredaba o nezakonitim dokazima *ex lege*

7.2.1. U slučaju nedostavljanja obavijesti o početku istraživanja

Prema važećem čl. 213.a ZKP-a, ako državni odvjetnik okrivljeniku nije dostavio obavijest o poduzimanju dokazne radnje ispitivanja svjedoka kojom je započeo istraživanje, okrivljenik ima pravo zahtijevati ponovno provođenje te dokazne radnje te prisustvovati ispitivanju, a zapisnik o ranijem ispitivanju svjedoka izdvaja se iz spisa i ne može se koristiti kao dokaz u postupku (čl. 213.a st. 4. ZKP-a). Predlaže se brisanje potonje odredbe o izdvajanju *ex lege* zapisnika o ispitivanju svjedoka kao nezakonitog dokaza, budući da je riječ o procesnoj sankciji koja je nerazmjerna počinjenoj povredi prava okrivljenika.

---

⁹³ *Ibid.*, str. 19.

⁹⁴ *Ibid.*, str. 4.

⁹⁵ ESLJP, presuda Velikog vijeća *Bykov protiv Rusije*, 4378/02, 10. ožujka 2009., § 90.

⁹⁶ ESLJP, *Bašić protiv Hrvatske*, 22251/13, 25. listopada 2016., § 48.

Državni odvjetnik ionako je ovlašten provoditi ispitivanje svjedoka *in camera*, bez prisutnosti obrane, pa (ne)obaviještenost okrivljenika o poduzimanju te dokazne radnje sama po sebi ni na koji način ne utječe na njezinu pravilnost i vjerodostojnost dokaza. Pri tome se radna skupina vodila načelom da se svjedoke, posebno ako su ujedno i žrtve, ne bi smjelo opetovano ispitivati ako to nije nužno (čl. 43. st. 1. t. 5. ZKP-a), a to svakako nije nužno ako je jedina svrha ponovnog ispitivanja procesno discipliniranje državnog odvjetnika, a ne zaštita prava obrane u provođenju dokazne radnje.

7.2.2. U slučaju nekih povreda procesne forme pri poduzimanju pretrage

U odnosu na pretragu predlaže se brisanje odredbe prema kojoj se zapisnik o pretrazi i dokaz pribavljen pretragom ne mogu upotrijebiti kao dokaz u postupku ako zapisnik o pretrazi i nalog državni odvjetnik nije podnio sucu istrage na konvalidaciju u roku od sada predložena 24 sata, a prema važećem ZKP-u u roku od osam sati od okončanja pretrage (čl. 245. st. 3. ZKP-a). Smisao predložene izmjene jest izbjeći da strogo ekskluzijsko pravilo služi isključivo discipliniranju državnog odvjetnika i nerazmjerno pogađa interese učinkovitog procesuiranja, a istovremeno omogućiti sudu da u svakom pojedinom slučaju ocijeni postoje li opravdani razlozi za eventualno kašnjenje. Tako sud i u ovom slučaju, dakako, može odbiti ovjeriti pisani nalog o pretrazi ili zapisnik o provedenoj pretrazi u slučaju eventualnih zlouporaba, što će biti razlog za izdvajanje dokaza prema predloženoj novoj t. 3. čl. 250.

Također, predlaže se brisanje dosadašnje t. 5. čl. 250., prema kojoj se zapisnik o pretrazi i dokaz pribavljen pretragom ne mogu upotrijebiti kao dokaz u postupku ako u zapisnik nisu unesene okolnosti zbog kojih je pretragu osobe obavila osoba drugog spola. Riječ je o nerazmjernoj procesnoj sankciji, posebno u slučajevima kada je pretraga bila provedena zakonito, no propušteno je propisane okolnosti unijeti u zapisnik. Izdvajanjem (potencijalno ključnog) dokaza u takvim slučajevima ne štiti se ničije pravo – ni okrivljenika, ni žrtve, ni treće osobe koja je bila objekt pretrage, nego se štiti zapisnik, odnosno procesna forma kao takva, što nije razmjerno povredi niti opravdano.

7.3. Fokus na zaštiti temeljnog prava, a ne na zapisničkom bilježenju dokazne radnje

Polazeći od toga da je svrha izdvajanja dokaza zaštita temeljnih ljudskih prava, u odnosu na personalne dokaze – iskaz okrivljenika i iskaz svjedoka – predlaže se revidiranje postojećih odredaba o nezakonitim dokazima *ex lege*.

Budući da se dokazna radnja ispitivanja okrivljenika uvijek obvezno snima te je snimka ispitivanja dokaz, eventualni nedostaci u zapisničkom bilježenju radnje ne trebaju biti razlog izdvajanja. Zbog toga se predlaže uređenje zapisničkog bilježenja radnje u posebnom stavku – predloženom čl. 273. st. 7. Jednako tako, predlaže se u čl. 275. zapisničko bilježenje urediti u st. 4. do 7., s time da je nezakonitost dokaza kao procesna sankcija predviđena jedino za slučajeve povreda prava uređenih u čl. 275. st. 1. do 3., koje će biti vidljive na snimci, ali ne i u slučaju eventualnih nedostataka u zapisničkom bilježenju radnje.

Na temelju analize sudske prakse (*supra* 5.) u odnosu na dokaznu radnju ispitivanja svjedoka predlaže se izmjena čl. 300. ZKP-a na način da se kao nezakoniti dokazi *ex lege* izdvajaju zapisnici ako je kao svjedok ispitana osoba koja se ne može ispitati kao svjedok (čl. 284. ZKP-a), osoba koja ne mora svjedočiti (čl. 285.), a nije na to upozorena ili se nije izričito odrekla toga prava, dijete koje ne može shvatiti značenje prava da ne mora svjedočiti (čl. 285. st. 4. ZKP-a) te ako svjedok nije primio upozorenja iz čl. 288. st. 3. ZKP-a. U prijedlogu su izostavljeni važeći slučajevi *ex lege* nezakonitosti zapisnika o ispitivanju svjedoka iz čl. 300. st. 1. važećeg ZKP-a: ako upozorenje iz čl. 285. st. 3. ZKP-a i odricanje nije ubilježeno u zapisnik, ako upozorenja iz čl. 288. st. 3. ZKP-a nisu unesena u zapisnik te ako je povrijeđeno pravo na uskratu odgovora na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve. Smisao je da se dokazi izdvajaju ako je zaista bilo povrijeđeno neko od prava svjedoka, a ne samo zbog propusta unošenja upozorenja i odgovora u zapisnik (vidjeti *supra* 5.).

Također, izdvajanje čitavog zapisnika zbog povrede prava na uskratu odgovora na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve, nerazmjerna je sankcija, koja pogađa upravo žrtvu, jer će se ispitivanje morati ponoviti, a teško se može argumentirati da je ponavljanje cijelog ispitivanja zaista nužno u smislu čl. 43. st. 1. t. 5. ZKP-a i zaštite prava žrtve. Stoga se nastoji izbjeći sekundarna i ponovljena viktimizacija, kao i procesna traumatizacija žrtve i svjedoka povodom nepotrebnih opetovanih ispitivanja te se predlaže brisanje t. 6. u st. 1. čl. 300.⁹⁷

7.4. Posebne dokazne radnje

Aktualna odredba čl. 335. st. 7. ZKP-a propisuje da se rezultati posebnih dokaznih radnji ne mogu upotrijebiti kao dokaz u postupku ako su te radnje poduzete protivno odredbi čl. 332. Ta je odredba od strane radne skupine oci-

---

⁹⁷ Vidjeti Prijedlog ZIDZKP-a, *op. cit.* u bilj. 8, str. 23.

jenjena, s jedne strane, nedovoljno preciznom jer upućuje na cijeli čl. 332., ne identificirajući one povrede tog članka koje opravdano rezultiraju nezakonitošću dokaza, ali istodobno, s druge strane, i nedovoljno širokom, jer u slučajeve koji bi opravdano trebali rezultirati nezakonitošću dokaza ne uključuje neke materijalne i formalne pretpostavke za poduzimanje tih radnji koje su uređene u drugim člancima ZKP-a, a ne u čl. 332. Tako su rokovi za poduzimanje posebnih dokaznih radnji propisani u čl. 335. st. 3., a materijalne pretpostavke pod kojima se prikrivenom istražitelju može dopustiti da u tuđem domu upotrijebi tehnička sredstva za snimanje nejavnih razgovora regulira čl. 337. st. 5. ZKP-a. Kako bi se materija nezakonitih dokaza u kontekstu posebnih dokaznih radnji kvalitetnije uredila, predloženo je brisanje aktualnog čl. 335. st. 7. i uvođenje novog čl. 335.a, koji je posvećen isključivo toj materiji. Novopredloženi je članak podijeljen u dva stavka. U prvom su uređene materijalne pretpostavke za poduzimanje posebnih dokaznih radnji povreda kojih dovodi do nezakonitosti rezultata tih radnji. Obuhvaćane su sve materijalne pretpostavke, što znači da je u kontekstu posebnih dokaznih radnji, kao osobito intruzivnih, na radnoj skupini prevladalo shvaćanje da povreda svake od njih opravdava neupotrebljivost njihovih rezultata kao posljedicu. U odnosu na aktualnu regulaciju to znači čak i širenje polja nezakonitih dokaza na one situacije koje nisu bile obuhvaćene čl. 335. st. 7., točnije na povredu materijalnih pretpostavaka pod kojima se prikrivenom istražitelju može dopustiti da u tuđem domu upotrijebi tehnička sredstva za snimanje nejavnih razgovora.

U drugom stavku uređene su formalne pretpostavke za poduzimanje posebnih dokaznih radnji povreda kojih dovodi do nezakonitosti rezultata tih radnji. Ovaj stavak u odnosu na postojeću regulaciju donosi tri značajne novosti. Prvo, kao uzrok nezakonitosti regulirano je samo nepostojanje naloga za poduzimanje posebnih dokaznih radnji, a ne i njegova neobrazloženost. Time, naravno, nije zatvoren put obrani da tvrdi da je poduzimanjem tih radnji na temelju neobrazloženog naloga došlo do povrede prava na privatnost te da bi rezultati tih radnji zbog toga trebali biti neupotrebljivi. Neće se, međutim, raditi o *ex lege* nezakonitim dokazima, već o *ex iudicio* nezakonitim dokazima, na temelju odluke koju će sud donijeti vodeći se kriterijima iz novopredloženog čl. 10. st. 2. Drugo, manjkavosti u postupanju državnog odvjetnika vezano uz dostavu naloga sucu istrage ne rezultiraju automatski nezakonitošću dokaza pribavljenih posebnim dokaznim radnjama koje je naložio državni odvjetnik. Treće, izričito je propisano da se dokaz koji je pribavljen nakon isteka roka na koji su posebne dokazne radnje naložene ne može upotrijebiti kao dokaz u postupku.

7.5. Redefiniranje koncepta „plodova otrovne voćke“

Koncept materijalne nezakonitosti koji uvodi Prijedlog ZIDZKPZ-a podrazumijeva i modifikaciju važeće odredbe o „plodovima otrovne voćke“ iz čl. 10. st. 2. t. 4. ZKP-a. Tako se predlaže da se u postojeću odredbu ugradi tzv. iznimka „neizbježnog otkrića“ te da nezakoniti dokazi budu oni „za koje se saznalo iz nezakonitih dokaza, osim ako su se mogli pribaviti na drugi zakonit način“.

Doktrina ili iznimka “neizbježnog otkrića” (*the doctrine of inevitable discovery* ili *inevitable discovery exception*) razvijena je tijekom posljednjih pedeset godina u stotinama odluka američkih sudova, s time da je nakon niza odluka federalnih sudova prva odluka na saveznoj razini bila odluka Vrhovnog suda u predmetu *Nix v. Williams* iz 1984. godine.⁹⁸ Doktrina „neizbježnog otkrića“ nije osporavana u američkoj sudskoj praksi ni u novijoj literaturi, tako da je danas sastavni dio američkog modela automatskog izdvajanja nezakonitih dokaza, u okviru kojeg je ranije nastala i sama “doktrina plodova otrovne voćke”. Istovremeno, poredbeni pravni sustavi, kako oni koji prihvaćaju model diskrecijskog izdvajanja nezakonitih dokaza tako i oni koji imaju znatno uže automatsko izdvajanje nezakonitih dokaza od onog u hrvatskom pravu, uglavnom ne poznaju automatsko izdvajanje plodova otrovne voćke,⁹⁹ kao ni Europski sud za ljudska prava, osim u slučaju priznanja iznuđenog mučenjem.¹⁰⁰ Konačno, i Vrhovni sud Republike Hrvatske u svojoj je praksi pokazivao tendenciju relativizacije doktrine plodova otrovne voćke, primjerice ne primjenjujući je na iskaz okrivljenika ili osumnjičenika, odnosno uzimajući u obzir pri ocjeni nezakonitosti dokaza okolnosti konkretnog slučaja.¹⁰¹ Stoga predloženo redefiniranje koncepta plodova otrovne voćke slijedi poredbenopravna rješenja, standarde iz prakse Europskog suda za ljudska prava, ali i potrebe na koje je upozorila domaća sudska praksa.

---

⁹⁸ *Nix v. Williams*, 467 U.S., prema Brooks, Peter, „Inevitable Discovery“ – Law, Narrative, Retrospectivity, *Yale Journal of Law & the Humanities*, vol. 15, 2003, str. 74–75.

⁹⁹ Vidjeti poredbenopravni pregled u Karas, Štrk, *op. cit.* u bilj. 13, str. 204–206.

¹⁰⁰ Vidjeti ESLJP, presuda Velikog vijeća u predmetu *Gäfgen protiv Njemačke*, 22978/05, 1. lipnja 2010., § 172.–178.; Rainey, Bernadette; McCormick, Pamela; Ovey, Claire, *Jacobs, White, and Ovey The European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, 2021, str. 322.

¹⁰¹ Obradović, Bojan; Župan, Ivan, „Plodovi otrovne voćke“ u hrvatskom i poredbenom pravu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 18, br. 1, 2011, str. 134–138.

7.6. Zabrana temeljenja presude na nezakonitom dokazu

Jedan od ključnih kriterija koje Europski sud za ljudska prava primjenjuje prilikom ocjene je li način pribavljanja i uporabe određenog dokaza utjecao na pravičnost postupka jest je li on bio jedini ili odlučujući dokaz za osudu (*supra* 4.). I prema shvaćanju Ustavnog suda Republike Hrvatske povreda ustavne odredbe postoji samo ako se presuda temelji na nezakonitom dokazu.¹⁰² Zbog toga se predlaže da se postojeći st. 2. čl. 468. premjesti u popis bitnih povreda odredaba kaznenog postupka u st. 1. čl. 469., a da novi st. 2. glasi: „Bitna povreda odredaba kaznenog postupka postoji ako se presuda temelji na nezakonitom dokazu (članak 10.). Presuda se ne temelji na nezakonitom dokazu ako bi i bez tog dokaza bila donesena ista presuda.“ Time se izbjegava ukidanje presude i ponavljanje rasprave samo da bi dokaz bio izdvojen iz spisa predmeta jer bi presuda i nakon ponovljene rasprave, s obzirom na druge valjane dokaze, bila ista.

8. ZAKLJUČCI

Prijedlog ZIDZKP-a iz rujna 2025. donosi redefiniciju postojećeg modela nezakonitih dokaza, ponajprije uvođenjem koncepta materijalne nezakonitosti i ograničenjem trenutačno dominantnog koncepta formalne nezakonitosti. Tako se predlaže izostavljanje niza postojećih odredaba o izdvajanju nezakonitih dokaza *ex lege* zbog povrede procesne forme, i u slučajevima kada nije došlo do povrede prava, u nastojanju da fokus bude na zaštiti prava. Predloženi koncept materijalne nezakonitosti dokaza podrazumijeva širenje mogućnosti sudske ocjene određenog dokaza, odnosno šire mogućnosti izdvajanja nezakonitih dokaza *ex iudicio*. Navedeno svakako zahtijeva daljnju izgradnju kriterija „vaganja interesa“ u sudskoj praksi jer je zakonom nemoguće unaprijed predvidjeti sve moguće povrede, različite vrste i intenziteta, u različitim okolnostima i kombinacijama, te kada one utječu na učinkovito ostvarivanje prava obrane i pravičnost postupka u mjeri da je potrebno primijeniti najstrožu procesnu sankciju – nezakonitost dokaza.

„Vaganje interesa“ treba provoditi pri svakoj ocjeni predstavlja li određeni konkretni dokaz, pribavljen povredom Ustavom, zakonom i međunarodnim pravom zajamčenog prava obrane te prava na nepovredivost osobnog i obiteljskog života (onda kada nije određen kao *ex lege* nezakonit dokaz sukladno čl.

---

¹⁰² U-III-140/2000. Pavišić smatra da je riječ o neprihvatljivom užem tumačenju ustavne odredbe o zabrani uporabe nezakonitih dokaza „[i]majući u vidu da Ustav zabranjuje samo postojanje takvih dokaza, a ne (samo) temeljenje sudske odluke na nezakonitom dokazu“. Pavišić, *op. cit.* u bilj. 11, str. 47.

10. st. 2. t. 3. ZKP-a) nezakonit dokaz *ex iudicio* u smislu predloženog čl. 10. st. 2. t. 2. ZKP-a. U svakom slučaju, „vaganje interesa“ obuhvaća potrebu zaštite temeljnih ljudskih prava okrivljenika u cilju osiguranja pravičnog kaznenog postupka, ali istovremeno i potrebu zaštite temeljnih ljudskih prava žrtava i svjedoka, kao i potrebu osiguranja učinkovitog kaznenog procesuiranja u javnom interesu i, u konačnici, kažnjavanje počinitelja kojemu je u pravičnom kaznenom postupku utvrđena krivnja. Riječ je o različitim interesima, koji nisu uvijek jasno raspoređeni na dvjema suprotstavljenim stranama, pa balansiranje nije jednostavno.

Istovremeno, iako širi mogućnosti vaganja interesa i kategoriju nezakonitih dokaza *ex iudicio*, gledano iz poredbenopravne perspektive, predloženi redefinirani koncept nezakonitih dokaza još uvijek predviđa dominantno automatsko izdvajanje nezakonitih dokaza *ex lege*, i u slučajevima povreda temeljnih prava, kao i u slučajevima povreda (samo) procesne forme. Ipak, širenjem mogućnosti vaganja interesa, kao i predloženim ograničenjem dosega doktrine plodova otrovne vočke, sudovima se daju konkretni zakonski alati za bolje balansiranje zaštite temeljnih ljudskih prava i drugih različitih legitimnih interesa u kaznenom postupku.

LITERATURA

1. Aljinović, Nevena, Sudska kontrola zakonitosti dokaza pribavljenih posebnim dokaznim radnjama, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 28, br. 2, 2021, str. 303–333.
2. Bojanić, Igor; Đurđević, Zlata, Dopuštenost uporabe dokaza pribavljenih kršenjem temeljnih ljudskih prava, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 15, br. 2, 2008, str. 973–1003.
3. Bouloc, Bernard, *Procédure pénale*, Dalloz, Paris, 2012.
4. Bradley, Craig M., The Exclusionary Rule in Germany, *Harvard Law Review*, vol. 96, 1983, str. 1032–1066.
5. Brooks, Peter, „Inevitable Discovery“ – Law, Narrative, Retrospectivity, *Yale Journal of Law & the Humanities*, vol. 15, 2003, str. 71–101.
6. Crocker, Lawrence, Can the Exclusionary Rule Be Saved, *Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 84, br. 2, 1993, str. 310–351.
7. Harris, D. J.; O’Boyle, M.; Bates, E. P. and Buckley, C. M., *Harris, O’Boyle and Warbrick Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, 2018.
8. Hock Lai, Ho, Exclusion of Wrongfully Obtained Evidence: A Comparative Analysis, u: Brown, Darryl K.; Turner, Jenia I.; Weisser, Bettina (ur.), *The Oxford Handbook of Criminal Process*, Oxford University Press, 2019, str. 821–839.
9. Ivičević Karas, Elizabeta, Sustav pravnih lijekova i reforma hrvatskog kaznenog postupka (osnovne značajke i iskustva u primjeni), u: Bejatović, Stanko; Jovanović, Ivan (ur.), *Pravni lekovi u krivičnom postupku*, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd, 2016, str. 71–89.
10. Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Bonačić, Marin, Neka pitanja usklađenosti hrvatskoga kaznenog procesnog prava s direktivama o pravima obrane – analiza sudske prakse, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 27, br. 2, 2020, str. 543–569.

11. Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Martinić, Ana, Prava obrane u dokaznim postupcima – hrvatski normativni okvir i iskustva iz prakse, *Odvjetnik*, br. 4, 2021, str. 20–39.
12. Karas, Željko, Consequences of incomplete reasoning in court order for covert measures, *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)*, br. 4, 2020, str. 464–485.
13. Karas, Željko, Odnos Europskog suda za ljudska prava prema nezakonitim policijskim dokazima, *Pravni vjesnik*, vol. 23, br. 3–4, 2006, str. 113–126.
14. Karas, Željko, The role of national systems in the admissibility of EPPO evidence with an emphasis on Croatia, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 27, br. 1, 2020, str. 359–386.
15. Karas, Željko; Jukić, Miroslav, Promjene u sustavu nezakonitih dokaza, s osvrtom na kretanja u poredbenom pravu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 16, br. 2, 2009, str. 605–627.
16. Karas, Željko; Štrk, Davor, Izdvajanje nezakonitih materijalnih dokaza u poredbenom kaznenom postupkovnom pravu, *Zagrebačka pravna revija*, vol. 2, br. 2, 2013, str. 185–212.
17. Krapac, Davor, *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije*, Narodne novine, Zagreb, 2020.
18. Krapac, Davor, Nezakoniti dokazi u kaznenom postupku prema praksi Europskog suda za ljudska prava, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 60, br. 3, 2010, str. 1207–1240.
19. Martinović, Igor; Kos, Damir, Nezakoniti dokazi: teorijske i praktične dvojbe u svjetlu prakse Europskog suda za ljudska prava, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 23, br. 2, 2016, str. 311–338.
20. Martinović, Igor; Tripalo, Dražen, Zvučno i slikovno snimanje u kaznenom materijalnom i procesnom pravu – teorijski i praktični izazovi novih tehnologija i zakonskih rješenja, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 27, br. 2, 2017, str. 499–523.
21. Monaghan, Nicola, *Law of Evidence*, Cambridge University Press, 2015.
22. Obradović, Bojan; Župan, Ivan, „Plodovi otrovne voćke“ u hrvatskom i poredbenom pravu, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 18, br. 1, 2011, str. 113–142.
23. Pavišić, Berislav, Novi hrvatski Zakon o kaznenom postupku, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 15, br. 2, 2008, str. 489–602.
24. Pavišić, Berislav, *Komentar Zakona o kaznenom postupku s priložima*, Templar-book, Šmrika, 2015.
25. Rainey, Bernadette; McCormick, Pamela; Ovey, Claire, *Jacobs, White, and Ovey The European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, 2021.
26. Slobogin, Christopher, A comparative perspective on the exclusionary rule in search and seizure cases, u: Ross, Jacqueline E.; Thaman, Stephen C. (ur.), *Comparative Criminal Procedure*, Edward Elgar Publishing, 2018, str. 280–307.
27. Slobogin, Christopher, Why Liberals Should Chuck the Exclusionary Rule, *University of Illinois Law Review*, vol. 1999, br. 2, 1999, str. 363–446.
28. Trechsel, Stefan, *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford University Press, 2005.
29. Weigend, Thomas, The Potential to Secure a Fair Trial Through Evidence Exclusion: A German Perspective, u: Gless, Sabine; Richter, Thomas (ur.), *Do Exclusionary Rules Ensure a Fair Trial? A Comparative Perspective on Evidentiary Rules*, Springer, 2019, str. 61–92.

Summary

Elizabeta Ivičević Karas, PhD*

Zoran Burić, PhD**

EXCLUSION OF ILLEGALLY OBTAINED EVIDENCE: AUTOMATISM OR BALANCING OF INTERESTS?

The paper deals with the complex issue of excluding illegally obtained evidence, which primarily serves to protect human rights, and secondarily, other legitimate interests in criminal proceedings. It critically examines the existing model of broad automatic exclusion of such evidence *ex lege* and the very limited possibilities for the balancing of interests. The paper first considers the theoretical foundations of the concept of interest balancing. Then, within the existing constitutional and legislative framework and in light of the standards established by the case law of the European Court of Human Rights, it analyses examples from domestic jurisprudence in which the exclusion of evidence did not serve to protect a specific right, but rather operated as a sanction for a procedural violation which, by its nature and gravity, did not in fact infringe any particular right, or did not materially affect the effectiveness of the defence or the fairness of the proceedings. In addition, the paper examines the rare instances of interest balancing found in domestic case law. Particular attention is devoted to the redefined concept of illegally obtained evidence and other concrete solutions proposed in the Draft Act on Amendments to the Criminal Procedure Act of September 2025. The proposed redefinition of the concept of illegally obtained evidence still provides for a predominantly automatic *ex lege* exclusion of such evidence, but at the same time expands the scope for the balancing of interests and limits the reach of the “fruits of the poisonous tree” doctrine.

Keywords: illegally obtained evidence, exclusion of evidence, exclusionary rule, balancing of interests, fair trial

---

* Elizabeta Ivičević Karas, PhD, Full Professor under Tenure at the Department of Criminal Procedural Law, University of Zagreb Faculty of Law; elizabeta.ivicovic@pravo.unizg.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5279-3709>.

** Zoran Burić, PhD, Associate Professor at the Department of Criminal Procedural Law, University of Zagreb Faculty of Law; zoran.buric@pravo.unizg.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5353-8478>.